

980317-1

Tážeme-li se po pravdě, nesmíme ji zaměňovat za „něco pravdivého“, např. za „pravdivou výpověď“, ale musíme se tázat po tom, co umožňuje, zakládá a zajišťuje tuto její pravdivost. Na takto položenou otázku ovšem ona tradiční koncepce pravdy jako shody myšlenky s věcí (myšlení, porozumění – intellectus, res) řádně neodpovídá. Není totiž průhledné, co tu tu vlastně rozumí onou „shodou“ (adaequatio – připodobnění, přistějnění). Myšlenka se přece nikdy nemůže podobat věci, skutečnosti myšlené, míněné. Myšlenka stromu nemá kořeny, nemá zelené listy, na myšlenku nemohou sedat ptáci atd. Zde si můžeme rozlišením mezi myšlenkou jakožto aktem a myšlenkou jako tím, co je myšleno, tedy už starším rozlišením mezi (cogitatio cogitans) a (cogitatio) cogitatum. Téměř od počátku 20. století máme zásluhou Husserlovou (a předtím Brentanovou) pomoc v ustavení pojetí tzv. intencionálního předmětu (objektu) jako myšlenkového modelu (konstrukt), pomocí něhož lze upřesnit pojem tak, aby se vskutku vztahoval k předmětu „reálnému“ (což ovšem překračuje rámec fenomenologického přístupu). Po tomto rozlišení můžeme vskutku sledovat jisté připodobnění předmětu intencionálního předmětu reálnému: nikdy nám ovšem nejde o naprosté napodobení se všemi detaily, nýbrž o zdůraznění toho či onoho podstatného rysu (a to v závislosti na teoretických cílech, které jsme si předsevzali). Tak kupř. na určitém konkrétním stromu můžeme mít zájem jako na zdroji dřeva k určitému cíli; pak nám např. půjde o to, zda vytěžené dřevo bude měkké nebo tvrdé. Musíme tedy na základě svých nebo obecnějších zkušeností rozpoznat onen strom podle vzezření ať už laicky nebo určením příslušné taxonomické jednotky (botanický název druhu. event. odrůdy). Taková taxonomická jednotka se sice v detailech nemusí shodovat s konkrétním stromem, ale musí postačit pro stanovení (přezkoumání) znaků charakteristických pro všechny stromy téhož druhu, neboť právě o nich jsme předem přesvědčeni, že mají také tu vlastnost, kterou pro své záměry žádáme. Taxonomická jednotka tu představuje myšlenkový model, tj. intencionální předmět, konstruovaný podle přísných vědeckých pravidel a uvedený v náležitých souvislostech do vztahů k jiným takovým modelům (v rámci systematické botaniky jako vědní disciplíny); a tento model musí vyhovovat všude tam, kde se v praktických ohledech chceme spolehnout na použitelnost (a podmínky použitelnosti) určitého konkrétního stromu. – Tu je zcela zřejmé, že otázka „pravdivosti“ tu byla krajně redukována, ba dokonce mystifikována, neboť konkrétní strom žije v konkrétních podmínkách (v nějakém životním prostředí, které se nějak kdysi ustavilo a pak vyvíjelo – někdy samovolně, „přírodně“, jindy pod vlivem lidských zákroků, také dlouho v čase) na které jsme při stanovení (konstrukci) taxonomické jednotky vůbec nebo z naprosté většiny aspektů nedbali. Intencionální předmět tedy nikdy nepředstavuje nějakou reduplikaci reality, nýbrž je to pomocná konstrukce, která sama o sobě nemůže platit jako nápodoba nebo dokonce náhrada „originálu“ (skutečného stromu, ale ani skupiny, „třídy“ či množiny skutečných stromů). V určitých souvislostech může sice „originál“ reprezentovat, ale jen v nich (a už nikoliv v mnoha jiných). Takže i v tomto případě shoda je vždy jen částečná a zejména „relativní“, protože má platnost jen v některých relacích.

(Písek, 980317-1.)